

ALEXANDER I. FALILEYEV, Восточные Балканы на карте Птолея. Критико-библиографические изыскания (Place-Names of the Eastern Balkans in Ptolemy's Geography. Critical-bibliographical investigations). Studien zum Südosteuropasprachatlas (H. Schaller, A. Sobolev eds.) 5, München, Biblion-Verlag 2006, ISBN-10: 3-932331-57-5, ISBN-13: 978-3-932331-57-2, 167 pp.

Volumul e un bine venit studiu al geografiei istorice a Peninsulei Balcanice, pornind de la toponimele păstrate în Geografia lui Ptolemeu. Dat fiind că la autorii antici descrierile provinciilor Moesia Inferior și Thracia nu sunt foarte numeroase sau detaliate, un astfel de studiu pentru Ptolemeu e de mare interes pentru istoric și arheolog, ca și pentru lingvist. Anterior, autorul s-a ocupat în mod repetat de chestiuni legate de relevanța istorică și lingvistică a scrierilor ptolemaice și e o autoritate recunoscută în domeniu. Astfel, prezenta lucrare e de două ori valoroasă: pentru studiul Balcanilor în antichitate și pentru studiul textelor ptolemaice.

Cartea e structurată în cinci părți. Introducerea (pp. 6–17) cuprinde o trecere în revistă a stadiului cercetării pe acest subiect, urmată de o discuție a textului ptolemaic, cu o „genealogie” a manuscriselor *Geografie* lui Ptolemeu. Urmează o explicație a metodei folosite de autor pe parcursul glosarului său. Capitolul al doilea (p. 18–79) conține rubricile glosarului pentru provincia Moesia Inferior, al treilea (p. 80–134) glosarul pentru Thracia. Bibliografia (p. 135–160) cuprinde abrevierile pentru lexicoane și periodice, precum și pentru operele mai des citate, atât în alfabetul chirilic cât și în cel latin. În sfârșit, o anexă (p. 161–167) reproduce textul grecesc al capitolelor lui Ptolemeu referitoare la provinciile Moesia Inferior și Thracia, care constituie punctul de plecare al cărții.

Glosarul pentru toponimele din cele două provincii e ordonat alfabetic. Alegerea acestei ordini (în locul, de exemplu, al succesiunii urmate de Ptolemeu însuși în descrierea pe care o face zonei în discuție) îi permite oricărui utilizator al cărții să găsească ușor și repede articolul care îl interesează. Fiecare articol cuprinde cinci rubrici: numele, așa cum apare în *Geografia* și toate pasajele în care se întâlnește; categoria de toponim, identificarea după numele modern dat în limba bulgară sau română și localizarea după *Barrington Atlas of the Roman World* și/sau *Tabula Imperii Romani*; variante de transcriere sau forme gramaticale ale toponimului în diferite manuscrise ale *Geografie*; referințe la mențiuni în alte surse literare antice; comentariul istoric și geografic, analiza filologică sau lingvistică și trimiteri la literatura modernă. Trimiterile la variante ale toponimelor doar în sursele literare antice privează uneori discuția de formele atestate în alte categorii de surse. De exemplu, articolul pentru Nikonion, de pe litoralul de nord-vest al Mării Negre, oferă variantele Nikènon (în Ptol. 3, 10, 8), Nikwn...a (în Ptol. 10, Ps.- Scyl. 68 și Strab. 7, 3, 16). Datorită unei descoperiri epigrafice relativ recente, se știe acum că numele orașului era Nikènon (J. G. Vinogradov, *Istria, Tyras and Nikènon, Abandoned and Revived (russ.)*, Numizmatika i epigrafika 16, 1999, 50–73 = SEG 49, 1051). Omiterea unor asemenea referințe va fi contribuit însă la limitarea dimensiunilor cărții la proporții rezonabile, dat fiind că numărul de variante de toponime atestate epigrafic poate fi enorm și numai unele dintre ele sunt relevante pentru etimologie sau analiza lingvistică.

Cea de-a cincea rubrică a articolelor formează partea principală a cărții. Fiind vorba de o analiză lingvistică, lungimea unui articol nu depinde de importanța în sine a unui sit sau curs de apă, ci de extinderea și intensitatea controverselor care înconjoară originea numelui, localizarea sau conotațiile etnice. Discuțiile cele mai profunde însoțesc chestiunile de natură lingvistică, mai ales în ceea ce privește etimologia toponimelor, care deseori necesită șapte limbi și trei alfabete pentru un tratament complet. Dat fiind că etimologia toponimelor grecești și latine nu necesită în sine o discuție etimologică foarte detaliată, cea mai mare parte e formată de analiza toponimelor celtice și trace și de analiza fiecăruia dintre componentele numeroaselor nume compuse. De exemplu, așezarea Oualla din Thracia formează obiectul unei discuții amănunțite în legătură cu localizarea ei (incertă), forma corectă a numelui (cu *v*, *ou* sau *b*), ceea ce i-ar influența etimologia (latină, celtică, messapică); toate acestea contribuie la mai ampla discuție în legătură cu localizarea regatului celt de la Tylis în Balcanii răsăriteni. Autorul înregistrează opiniile variate și adesea contradictorii înaintate de cercetarea

modernă, fără a le omite nici pe cele mai fanteziste. Dacă originea toponimului e rezonabil de certă, oferă trimiterea relevantă; dacă nu, reproduce feluritele opinii ale cercetătorilor, ferindu-se să ofere soluții facile pentru probleme la care nu există soluții facile.

Astfel, cartea este deosebit de cuprinzătoare și folositoare, nu numai ca instrument de lucru, colecție de informații și referințe, ci și pentru că oferă un potențial impuls pentru studii ulterioare în aceste domenii.

LIGIA RUSCU

Archeologia o początkach słowian, Materiały z konferencji, Kraków, 19–21 listopada 2001 [Archäologie über die Anfänge der Slawen], pod redakcją Piotra Kaczanowskiego i Michała Parczewskiego, Instytut Archeologii Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, 2005, 688 p. (inclusiv ilustrație).

Este un volum masiv (de remarcat excelentele condiții grafice), care adună între coperte comunicările în plen și mai puținele texte ale „posterelor” prezentate la cea mai amplă întrunire științifică din ultima vreme, menită să examineze stadiul cercetării arheologice (și nu numai) în raport cu atât de complicata problemă a etno- și topogenezei slavilor. Cartea include cele 40 de contribuții efectiv susținute în cadrul conferinței, în mare majoritate datorate specialiștilor din țările de actuală expresie slavă, cu doar două intervenții din partea mediului german și una din cel românesc.

Conferința a oferit ocazia pentru o confruntare directă, uneori chiar emoțională, în primul rând între cele două curente din mediul de specialitate polonez, adică adepții „autohtonismului” slav, cu intervenția hotărâtă a profesorului Przemysław Urbańczyk din Varșovia (fără prezentarea unei comunicări propriu-zise) și discipolii „teoriei Godłowski”, migraționistă, apărută în principal prin discipolul ilustrului profesor, Michał Parczewski, de la Universitatea Jagiellonă din Cracovia (textele referatelor, comunicărilor și mai ales cele care redau înscrisurile la discuții, sunt ilustrative în acest sens). Alături de alte câteva demersuri orientate în această direcție, o sinteză a problemelor subtile de teorie și metodă pe care le presupune determinarea etnicității au oferit S. Tabaczyński (Varșovia) și Henryk Mamzer (Poznań).

Lucrările apar structurate în câteva secțiuni. Cea dintâi propune o estimare a stadiului cunoștințelor, dar și, cum am arătat deja, încearcă să fixeze problemele ce țin de necesarele clarificări teoretice și ale metodologiei: Piotr Kaczanowski (Cracovia), Jerzy Strzelczyk (Poznań), Hanna Popowska-Taborska (Varșovia), Stanisław Tabaczyński (Varșovia), Henryk Mamzer (Poznań), Michał Parczewski (Cracovia). Următoarea, grupează studii ce au drept obiect examinarea realităților arheologice și istorice preexistente primelor mențiuni certe ale slavilor în sursele literare, adică în raport cu *Barbaricum*-ul central, nord- și nord-est european din epoca romană imperială și mai ales cu privire la datele cunoscute despre evoluția acestor regiuni în perioada de sfârșit a antichității: Teresa Dąbrowska (Varșovia) și Zenon Woźniak (Cracovia), Jerzy Kolendo (Varșovia), Piotr Kaczanowski și Renata Madyda-Legutko (Cracovia), A. M. Oblomskij (Moscova), Magdalena Małyńska (Łódź), Andrzej Kokowski (Lublin), Henryk Machajewski (Poznań și Gdańsk), Aleksander Bursche (Varșovia), Piotr Kaczanowski (Cracovia).

În cel de-al treilea capitol au fost incluse studii care discută moștenirea culturală preluată de spațiul polonez la începutul epocii medievale timpurii (Lech Leciejewicz, Wrocław), ceramica din epoca migrațiilor pe teritoriul Poloniei și posibilitățile de interpretare a acestei importante categorii a inventarului arheologic (Grzegorz Domański, Wrocław; Judyta Rodzińska-Nowak, Cracovia), modificările habitatului, produse pe parcursul aceleiași perioade, așa cum ele pot fi indicate și prin rezultatele analizelor palinologice (Kazimierz Tobolski, Janowiec Wielkopolski), structura așezărilor din acea vreme și spre începutul epocii medievale timpurii (Zbigniew Kobyliński, Varșovia), raportarea locuirii la mediul geografic din regiunea Vistulei superioare (Renata Madyda-Legutko,